

Researcher: Social Sciences Studies

ISSN: 2148 - 2691

2016, Volume 4, Issue 1, p. 1-15

**TÜRKİYEDEKİ ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİSİ ÜZERİNE YAPILAN DOKTORA TEZLERİN
İNCELENMESİ (2007-2014)¹**

**INVESTIGATION OF PHD THESIS CARRIED OUT ON CRITICAL THINKING SKILLS IN
TURKEY (2007-2014)**

Fevzi DURSUN² & Ayhan BULUT³ & Emin Tamer YENEN⁴

ÖZET

Hızla gelişen ve değişen dünyada bilginin durmaksızın artması, insanların hayatında sürekli bir değişime neden olmaktadır. Eleştirel düşünme becerisi insanların yaşamında önemli bir yere sahiptir. Eleştirel düşünme, kusursuz ve eksiksiz düşünceyi ortaya çıkarmak için disiplinli ve öz denetimli düşünce şekli olarak tanımlanabilir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de 2007-2014 yılları arasında eleştirel düşünme becerisi konu başlığı altında yapılan doktora tezlerini analiz etmektir. Bu araştırmada eğitim ve öğretim alanında eleştirel düşünme becerisi başlığıyla yapılan doktora tezleri "tarama modeli" yöntemiyle incelenmiştir. Araştırmada, nitel araştırmada desenlerinden biri olan doküman incelemesi uygun görülmüştür. Araştırmanın evrenini belirlemek üzere 2014-2015 eğitim öğretim yılı bahar döneminde YÖK Ulusal Tez Merkezinde eğitim ve öğretim alanında eleştirel düşünme becerisine yönelik olarak yapılan doktora tezleri taranmıştır. Ulusal Tez Merkezinde yapılan taramalarda 2001-2014 yılları arasında konuyla ilgili yapılan doktora çalışmalarının sayısının 37 adet olduğu görülmüştür. Bu doktora tezleri Türkçe yazılmış olanlarla sınırlandırılmıştır. Bu yüzden 28 adet doktora tezi çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. Veriler, cinsiyet, tezlerin yapıldığı üniversiteler, tezlerin sunulduğu enstitü ve anabilim dalları, araştırma konuları, araştırma desenleri, araştırma yöntemleri, veri toplama araçları ve çözümlenmesi, örneklem türü ve tezlerin yapıldığı iller başlıkları altında analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular frekans ve yüzdelerle açıklanmıştır. Bu alanda yapılacak çalışmalarda dikkat edilecek konular üzerine önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eğitim programları ve Öğretim, Eleştirel Düşünme Becerisi, Doktora Tezleri.

---

¹ Bu çalışma 3. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresinde-Çukurova Üniversitesi, 22-24 Ekim 2015, Adana’da sözlü bildiri olarak sunulan çalışmanın geliştirilmiş halidir.

² Yrd. Doç. Dr. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, fevizidursun@gmail.com

³ Doktora Öğrencisi, ayhanbulut44@hotmail.com

⁴ Doktora Öğrencisi, tamer-yenen@hotmail.com

ABSTRACT

In rapidly developing world, ceaselessly changing knowledge leads to a permanent change in people's lives. Critical thinking skills have an important place in people's lives. Critical thinking can be defined as a form of disciplined and self-controlled thought to reveal perfect and faultless thought. The aim of this study is to analyze the PhD thesis on critical thinking skills made between the years of 2007-2014 in Turkey. In this study, PhD thesis carried out by the title of critical thinking skills in the field of education and training have been analyzed using content analysis method. The study is carried out by document analysis which is one of the patterns of qualitative research. To determine the scope of the research, PhD thesis made on critical thinking skills in the field of education and training were screened in Higher Education Institution national thesis centre in spring semester of 2014-2015 academic year. The number of doctoral studies on the subject between the years 2001-2014 were found 37 in the screening carried out in national thesis center. These PhD thesis were limited by Turkish written ones. For that reason, 28 PhD thesis form the sample of the study. The thesis have been analyzed under the headings of gender, universities where the thesis made, institute and departments, research topics, research design, research methods, data collection tools and analysis, the sample type and the province where the thesis made. The data obtained has been illustrated by frequency and percentage and some recommendations have been made on subjects which will be made in this field.

Key Words: Children's literature, Çocuk Vakfı, non-governmental organizations.

GİRİŞ

Bilginin sürekli artması, durmadan gelişen ve değişen dünyadaki süreçler, insan hayatında bir takım değişimlere sebep olmaktadır. Bu gelişim ve değişime ayak uydurarak çağın gerisinde kalmamak bütün toplumların ilk hedefi olmuştur. Bu hedeflerin içerisinde; araştırmacı, sorgulayıcı, eleştirici, katılımcı, yenilikçi, düşüncelerini uygulayabilen, problem çözme becerisine sahip eleştirel düşünebilen bireyler yetiştirmek sayılabilir (Gök ve Erdoğan, 2011). Bir konu hakkında fikir yürütürken, doğruyla yanlış ayırt ederken ya da bir konuyla ilgili çözüm ararken "düşünme" gerekli bir süreçtir. Aynı zamanda düşünme dış dünyanın insan zihninde şekilsel olarak yansımadır. Her düşünme süreci insan zihninde bir takım elemelerden geçerek şekillendirilir. Bu şekillendirmelerin ve elemelerin oluşmasını sağlayan en önemli etkende eleştirel düşünme sürecidir (Kurnaz,2011). Eleştirel düşünme becerilerinin kullanılması bireylerin rutin yaşantısında zorunlu hale gelmiş ve düşünme eğitiminin önemini günden güne artmıştır (Deniz ve Kaptan, 2001). Okul öncesi eğitimle birlikte başlayarak geliştirilmeye çalışılan eleştirel düşünce becerisi üniversiteye kadar devam etmektedir (Saraçoğlu ve Yılmaz, 2011).

Eleştirel düşünme, özünde bilgiyi etkili bir biçimde elde etme, değerlendirme, kullanma yeteneğine dayanır (Demirel, 2011). Demirel, eleştirel düşünmeyi, tutarlılık, birleştirme, uygulayabilme, yeterlilik ve iletişim kurma olarak beş farklı boyutta açıklamaktadır. Eleştirel düşünme hatasız bir düşünceyi ortaya koyabilmek için düzenli ve denetimli düşünce şekli olarak da kavramsallaştırılabilir (Sönmez, 2011). Tüm bu tanımlar doğrultusunda, bilgi çağında ortaya çıkan gelişmeler bilgiyi yakalamakla sorumlu bireylerin, hızlı ve tutarlı bir şekilde karar vermesi, yanlış kararlar vermemesini, araştıran ve inceleyen, proje geliştiren gibi bir takım özelliklere sahip olmasını gerektirmektedir (Şahin, Tunca ve Ulubey, 2014).

Eleştirel düşünme becerisi doğuştan gelmeyen, sonradan geliştirilen ve kazandırılan bir yetenektir. İlk etapta kişinin hızlı bir şekilde kazandığı öz güvenle başlar, sonra hayatın tüm aşamalarında devam eder. İşte tam bu noktada öğretmenlere ve eğitimcilere büyük bir görev ve sorumluluk düşmektedir. Çünkü eleştirel düşünen birey daha okul döneminde öğrendiklerini yaşama aktarmaya başlar. Okuldan sonra ise yaşamın içerisinde daha anlamlı, sorgulayıcı ve sorunlarına çözüm bulan, kendini daha güçlü hisseden bir birey olarak ömür sürer (Kırmızı, Fenli ve Kasap, 2014). Eğitim sisteminin her yönüyle öğrencilere seviyelerini geliştirme fırsatı sunan ve toplumun geleceğini inşa etmede etkin rol alabilmeleri için öğretimin içerik ve yöntem bakımından eleştirel düşünen, yaratıcı düşünen, bilimsel düşünen, ilişkisel düşünen, akıl yürütebilen bireyler yetiştirme amacıyla; planlanması ve düzenlenmesi gerekir (Emir, 2012). Bu çerçevede eleştirel düşünme becerisi Türkiye’de 2004-2005 eğitim-öğretim yılında uygulanan öğretim programlarında öğrencilere kazandırılmak istenen beceriler olarak önemli ölçüde yer almıştır.

Bu programların içeriği incelendiğinde okullarda eleştirel bakış açısına sahip, olayları farklı değerlendirebilen, sorunlara çözüm üretebilen bireyler yetiştirmeyi hedeflediği görülebilir (Kırmızı, Fenli ve Kasap, 2014). Eleştirel düşünmenin tanımı ile eğitimdeki yeri ve önemi arasındaki ilişki açık bir biçimde ortaya konulduğunda, eleştirel düşünmenin eğitim programlarındaki varlığının gerekliliği bir kez daha ortaya çıkmaktadır (Demirel ve diğerleri, 2012). Türkiye’de 2004 yılından itibaren eğitim programlarında etkin bir şekilde yer bulmaya başlamasıyla birlikte eleştirel düşünme becerisi kavramı kısa bir zamanda bu alanda yapılan lisansüstü araştırmalarda yerini almıştır. Bu araştırmalar içinde hiç şüphesiz doktora araştırmaları büyük öneme sahiptir. Doktora, YÖK’ün lisansüstü eğitim yönetmeliğinde de ifade edildiği gibi, “öğrenciye bağımsız araştırma yapma, bilimsel olayları geniş ve derin bir bakış açısı ile irdeleyerek yorum yapma ve yeni sentezlere ulaşmak için gerekli adımları belirleme yeteneği kazandırmak ve hazırlama, tez ile bilime yenilik getirme, yeni bir bilimsel yöntem geliştirme ve bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulama beklentisi ile bilgi birikimi oluşturmayı hedefleyen” en önemli kademedir (YÖK, 1996).

Eğitim veren bir lisansüstü programın eğilimleri, izlediği yolu ve ilgilendikleri alanları ortaya koymada en aktif ve etken yolun bu seviyede yürütülen çalışmaların analiz edilerek tespit etmek olduğu söylenebilir (Bıkmaz ve diğerleri, 2013). Bu araştırmalarla belirli zaman aralıklarında ve belirlenen kriterlere göre sistemli bir şekilde analiz edilmesi, alanın genel görüntüsünü ortaya koymada ve alanla ilgili önemli kavramları açıklamada etkin bir rol oynayacağı düşüncesinden dolayı önemlidir. Bu amaçla bu araştırmada eğitimde sıkça duyulan eleştirel düşünme becerisi alt konu başlığıyla işlenen doktora tezleri analiz edilmiştir. Bu çerçevede, eğitim ve öğretim alanına ilgi duyan, eleştirel düşünme becerisi eğitimiyle ilgilenen ve bu konuyu irdelemek isteyen araştırmacılara eğitimdeki bu yeni kavramı açıklamak ve eleştirel düşünme becerisiyle kavramın dününü ve bugününü ilgili bilimsel araştırmalara ve sorgulamalara kaynak oluşturmak

amaçlanmaktadır. Ayrıca, Türkiye’de eleştirel düşünme eğitimi kapsamında irdelenmesi gereken konuları ve araştırma yöntemlerini belirlemek, yeni araştırma konularını tespit etmek ve farklı araştırma yöntemlerinin kullanılmasına yardımcı olmak amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Türkiye’de eğitim ve öğretim alanında eleştirel düşünme becerisi başlığıyla tamamlanmış doktora tezlerinin incelenmesini amaçlayan bu araştırma tarama modelinde tasarlanmıştır. Tarama modeli: geçmişte ya da halen var olan durumu olduğu şekliyle belirlemeyi amaçlamaktadır (Karasar, 2009).

Evren ve Örneklem

Bu araştırmaya eğitim ve öğretim alanında eleştirel düşünme becerisi alt konu başlığıyla ilgili olarak yapılan 2007-2014 yılları arasında yapılan tüm doktora tezleri dahil edilmiştir. Araştırmanın evrenini belirlemek üzere 2014-2015 eğitim yılı bahar döneminde YÖK ulusal tez merkezinde eğitim ve öğretim alanında eleştirel düşünme becerisine ait olan doktora tezleri taranmıştır. Ulusal tez merkezinde yapılan taramalarda 2001-2014 yılları arasında konuyla ilgili yapılan doktora çalışmalarının sayısının 37 adet olduğu görülmüştür. Daha sonra bu doktora tezlerinin incelenmesinde yıl, alan ve dil sınırı getirilmiştir. Bu sınırlandırmalarla incelenecek tez sayısı örneklem olarak 2007-2014 yılları arası eğitim ve öğretim alanında yapılanlar ve yalnızca Türkçe olarak yazılmış 28 adet doktora tezi çalışma kapsamına dahil edilmiştir.

Araştırma Deseni

Bu araştırmada, tarama modeline bağlı olarak doküman incelemesi tekniğinden yararlanılmıştır. Doküman incelemesi nitel araştırmalarda doğrudan gözlem ve görüşmenin olanaklı olmadığı durumlarda veya araştırmanın geçerliliğini arttırmak, amacıyla çalışılan araştırma problemiyle ilişkili yazılı ve görsel materyal ve malzemelerin araştırmaya dahil edilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Aynı zamanda nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır.

Verilerin Analizi

Araştırmaya uygun olan cinsiyet, tezlerin yapıldığı üniversiteler, tezlerin sunulduğu enstitü ve anabilim dalları, araştırma konuları, araştırma desenleri, araştırma yöntemleri, veri toplama araçları ve çözümlenmesi, örneklem türü ve tezlerin yapıldığı iller başlıkları altında analiz edilmiştir. Elde edilen veriler frekans ve yüzdelerle açıklanmıştır.

BULGULAR ve YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın hedefleri doğrultusunda elde edilen bulgular verilmiş ve yorumlanmıştır.

Araştırmacıların Cinsiyeti

Analiz edilen toplam 28 tezin 18 (%64,2) tanesi kadın araştırmacılar tarafından 10 (%35,8) tanesi erkek araştırmacılar tarafından yürütülmüştür. Bu durum eğitim ile ilgili çalışmalarda eleştirel düşünme becerisi alt başlığıyla yapılan doktora tezlerinin cinsiyete göre dağılımlarından kadınların lehine anlamlı bir fark olduğunu ortaya koymaktadır.

Tezlerin Yapıldığı Üniversiteler

Analiz edilen doktora tezlerinin en fazla Gazi üniversitesinde (%32,1) daha sonra sırasıyla Dokuz Eylül üniversitesi (%14,2) Anadolu üniversitesi (%10,7) ve Marmara üniversitesinde (%7,1) yapıldığı görülmektedir. Ayrıca bu üniversiteler dışında İstanbul Üniversitesi, Adnan Menderes Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi ve Abant İzzet Baysal Üniversitesinde bu alanda yapılan doktora tez sayısının dağılım oranlarının %3,57 ile birbirine eşit olduğu görülmektedir.

Tezlerin Sunulduğu Enstitü ve Anabilim Dalları

Toplam 28 doktora tezinin 20 tanesi (%71,4) eğitim bilimleri enstitüsüne, 6'si ise (%21,4) sosyal bilimler enstitüsüne, doktora tezlerinden 1 tanesi sağlık bilimleri enstitüsüne (%3,57) aynı oran ve dağılımla da fen bilimleri enstitüsüne sunulmuştur. Tezlerin sunulduğu anabilim dallarına bakıldığında eleştirel düşünme becerisine yönelik doktora tezlerinin 12 tanesi (%42,8) eğitim bilimleri anabilim dallarına, 4 tanesi (%14,2) fen ve matematik eğitim anabilim dallarına, 4 tanesi (%14,2) ilköğretim anabilim dallarına ve daha sonra 1'er doktora tezi %3,57 oranıyla ve sırasıyla Türkçe eğitimi, güzel sanatlar eğitimi, bilgisayar ve öğretim teknolojileri, spor bilimleri ve teknolojileri, özel eğitim, iletişim anabilim dallarına 2 tanesi (%7,1) bilgisayar ve öğretim teknolojileri anabilim dalına, 1'er doktora tezi ise %3,57 oranı ve sırasıyla Türkçe eğitimi, güzel sanatlar eğitimi, spor bilimleri ve teknolojileri özel eğitim ve iletişim bilimleri anabilim dallarına sunulduğu görülmektedir.

Tezlerin Kabul Yılı

Analiz edilen doktora tezlerinin kabul yıllarına bakıldığında 7 tanesinin 2011 yılında, 6 tanesinin 2007 yılında, 4 tanesinin 2013 yılında, 3 tanesinin 2009 yılında, 3 tanesinin 2010 yılında, 2 tanesinin 2012 yılında, 2 tanesinin 2014 yılında ve 1 tane doktora tezinin de 2008 yılında yapıldığı görülmektedir. 2008 yılı az tezin kabul edildiği yada sunulduğu yıl olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca eleştirel düşünme becerisine yönelik en fazla tezin kabul edildiği ve sunulduğu yılın ise 2011 yılı olduğunu belirtmek gerekir. Analiz edilen doktora tezlerinin yapıldığı yıllar ve dağılımlarına bakıldığında eleştirel düşünme becerisine yönelik yapılan tezlerin kabul veya sunum yıllarında dalgalı bir seyir olduğu göze çarpmaktadır.

Araştırma Konuları

Eleştirel düşünme becerisi adı altında yapılan doktora tezlerine konu alanı kapsamında bakıldığında sırasıyla eleştirel düşünme beceri eğitimi, eleştirel düşünmenin önemi, eleştirel düşünme becerisini geliştirmenin bireyin yaşantısı üzerindeki etkileri, eleştirel düşünme becerisinin çeşitli öğrenme ve öğretme uygulamaları üzerindeki etkilerini araştıran ve inceleyen doktora tezlerinin konu edildiği görülmektedir. Ayrıca bu doktora tez konularına ilave olarak eleştirel düşünme becerileriyle ilgili eleştirel okuma becerisinin eleştirel düşünme becerisine etkisi, eleştirel düşünme eğitiminin müzik eğitimi üzerindeki etkisi, Woldmann modeli ile yapılan metin öğretiminin okuduğunu anlama, eleştirel, düşünme ve yaratıcı düşünme üzerindeki etkileri ve eleştirel düşünme becerisinin öğrencilerin fizik dersine yönelik tutumlarını etkileme düzeyi adı altında konuları içerdiği görülmektedir.

Araştırma Deseni

Eleştirel düşünme becerisiyle ilgili yapılan doktora tezlerinin 14 (%50) tanesi karma yöntem deseniyle, 12 tanesi deneysel (%42,8) desende, 2 tanesi de (%7,2) betimsel desende yapıldığı görülmektedir. Bu durumda çoğunlukla eleştirel düşünme becerisiyle ilgili yapılan çalışmalarda karma yöntemin tercih edildiğini göstermektedir.

Araştırma Yöntemi

Eleştirel düşünme alanında yapılan doktora tez çalışmalarının %50'si karma yöntemle, doktora tezlerinin %42,8'inin nicel yöntemle, geri kalan %7,2'sinin de betimsel yöntemle yapıldığı görülmektedir. Bu durum eleştirel düşünme beceri eğitimi alanında yapılan çalışmalarda nitel araştırma tekniklerinin tek başına çok fazla tercih edilmediğini göstermektedir.

Veri Toplama Araçları ve Çözümlemesi

Yapılan doktora tezlerinde veri toplama aracı olarak nicel araştırmalarda genelde deneysel veya yarı deneysel ön test son test tekniği, akademik başarı testleri, Cornell eleştirel düşünme testi, eleştirel düşünme beceri testi, California eleştirel düşünme ölçeği, Torrance yaratıcı düşünme testi, demokratik tutum ölçeği, yansıtıcı düşünme eğitim ölçeği, dereceli puanlama anahtarı, Watson Galiser eleştirel düşünme becerileri Testi ve Mann Whitney U testi, gibi nicel veri toplama araçlarının kullanıldığı görülmektedir.

Ayrıca nicel verilerin çözümlenmesinde çoğunlukla Cronbachalfa katsayıları hesaplama, tanımlayıcı istatistik, tek yönlü varyans analizi (Anova), tek yönlü kovaryans analizi(Ancova) bağlı gruplarda T. Testi, çok yönlü varyans analizi Manova, Aritmetik ortalama, standart sapma, korelasyon gibi veri çözümleme araçlarının kullanıldığı görülmektedir. Öte yandan araştırma kapsamında incelenen doktora tezlerinde nitel veri toplama aracı olarak çoğunlukla yarı yapılandırılmış görüşme formları, gözlem, yazılı belgeler, doküman incelemesi, etkinlik yapıları gibi veri toplama araçlarının kullanıldığı

görülmektedir. Ayrıca nitel verilerin çözümlenmesinde büyük çoğunlukla içerik analizi yönteminin kullanıldığı görülmektedir.

Örneklem Türü

Eleştirel düşünce eğitimi alanında yapılan doktora tezlerinin farklı örneklem türleri üzerinde yapıldığı görülmektedir. Ancak 2007 ile 2014 yılları arasında incelenen tezlerde örneklem türünün daha çok öğretmen adaylarından %50'si; %42,8'inin ilköğretim ve lise öğrencilerinden %3,6'sının sınıf öğretmenlerinden geri %3,6'sının da uzman ve akademik danışmanlardan oluştuğu görülmektedir.

Tezlerin Yapıldığı İller

Araştırma kapsamına giren eleştirel düşünce eğitimi alanında yapılan doktora tezlerinin büyük çoğunluğunun Ankara'da (f:9) gerçekleştirildiği görülmektedir. Daha sonra sırasıyla doktora tezlerinin yapıldığı iller ise İzmir (f: 5) İstanbul (f:2), Kocaeli (f:2), Eskişehir (f:2), Aydın (f:1), Sivas (f:1), Çankırı (f:1), Bolu (f:1), Aksaray (f:1) Erzurum (f:1), Konya (f:1) ve yurt dışında (f:1) olarak belirlenmiştir.

Araştırmaların yapıldığı okul türlerine bakıldığında; eleştirel düşünce becerisi eğitimine yönelik olarak yapılan doktora tezlerinin büyük çoğunluğunun %92,8'i devlet okullarında (ilköğretim, lise üniversite) gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamına giren tezlerin %3,6'lık bölümünün özel bir üniversitede, yine %3,6'lık bölümünün İstanbul ilinde özel bir vakıf lisesinde gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

Eleştirel düşünce becerisi eğitimine yönelik olarak yapılan tezlerin büyük bir bölümünün %28,5'i fen bilgisi dersinde (fizik ve kimya dersleri dahil olmak kaydıyla), %17,8'inin Türkçe dersinde, geri kalan kısmının ise farklı derslerde yapıldığı görülmektedir.

2007-2014 yılları arasında eleştirel düşünme becerisi alanında yapılan doktora tezleri incelendiğinde bu alanda yapılan çalışmaların daha çok kadın araştırmacılar tarafından yapıldığı, konuyla ilgili yapılan doktora tezlerinin daha çok Gazi Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi ve Marmara Üniversitesinde gerçekleştirildiği, tezlerin büyük çoğunluğunun eğitim bilimleri enstitüsüne sunulduğu, eleştirel düşünme becerisi konu alanıyla ilgili tezlerin en çok 2011 yılında kabul edildiği, eleştirel düşünme becerisiyle ilgili doktora tezlerinin çoğunun eleştirel düşünme beceri eğitimi, eleştirel düşünmenin önemi, eleştirel düşünmenin çeşitli öğrenme ve öğretme becerileri üzerindeki etkisi gibi konu alanlarını içerdiğini, yine bu konu alanıyla ilgili yapılan doktora tezlerinin daha çok karma yöntem ve deneysel yöntem kullanılarak yapıldığını ayrıca betimsel desende yapılan çalışmaların çok az olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca eleştirel düşünceyle ilgili yapılan doktora tezlerinde veri toplama araçları olarak genellikle çeşitli isimlerde ve türlerde testler kullanıldığı, nitel verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yönteminin tercih edildiği, eleştirel becerisiyle ilgili yapılan doktora tezlerinin en çok Ankara ilinde

---

yapıldığı, bu konu alanıyla ilgili yapılan doktora tezlerinin büyük çoğunlukla Fen bilgisi ve Türkçe dersiyle ilgili konu alanlarını kapsayacak şekilde yapıldığı belirlenmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

2007-2014 yılları arasında Türkiye’de eğitim ve öğretim alanında eleştirel düşünce beceri eğitimine yönelik olarak hazırlanan doktora tezlerinin analiz edildiği bu çalışmada dikkat çekici sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre eleştirel düşünme becerisiyle ilgili doktora yapan araştırmacıların cinsiyet olarak büyük çoğunluğunun kadın araştırmacılardan oluştuğu görülmektedir. Arslantaş ve Kurnaz’ın (2015) yılında yaptıkları eleştirel düşünmeyle ilgili lisansüstü çalışmaları inceledikleri araştırmalarında, eleştirel düşünme becerisiyle ilgili yapılan lisansüstü çalışmaların çoğunluğunun kadın araştırmacılardan tarafından yapıldığını tespit etmişlerdir. Bu perspektiften bakıldığında eleştirel düşünce becerisiyle ilgili konu alanının kadın araştırmacılar tarafından daha çok tercih edildiğini söylemek mümkündür.

Eleştirel düşünce becerisi adı altında incelenen doktora tezlerinin çoğunlukla; Gazi üniversitesi, Dokuz Eylül üniversitesi, Anadolu üniversitesi ve Marmara üniversitelerinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Özellikle Bağcı (2012), Sarı (2011) ve Uysal ‘ın (2013) yaptıkları araştırmalarda, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Marmara Üniversitesinde yapılan lisansüstü çalışmalarının sayılarının diğer üniversitelerden daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir. Bu sonuçlar kısmen de olsa araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. Çalışmada adı geçen bu üniversitelerin lisansüstü eğitimde uzun zamandır hizmet veren üniversiteler olması ve tamamının köklü bir geçmişe sahip olması nedeniyle sonuç şaşırtıcı değildir. Diğer taraftan, analiz edilen doktora tezlerinin büyük bir bölümünün eğitim bilimleri enstitülerinde yapıldığı görülmektedir. Keskin(2014) yılında yaptığı öğrenme stratejileri konulu lisansüstü tezlerini incelediği çalışmasında tezlerin yaklaşık %50’sinin sosyal bilimler enstitüsünde gerçekleştirildiğini tespit etmiştir. Keskin’in bu konu başlığı adı altında incelenen çalışmalardan elde edilen bulgularla, bizim araştırma sonuçlarımızdan elde edilen bulgular arasında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılığın temelinde yatan nedenin ise bu araştırmanın inceleme kapsamına giren doktora tezlerinin (2007-2014) yılları arasında çalışılmış olması ve bu dönemde (2006) yılına kadar üniversitelerde faaliyet gösteren sosyal bilimler enstitülerinin yerini eğitim bilimleri enstitülerine bırakmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Bu anlamda bu sonucun eğitim bilimleri enstitüsünün lehine çıkması tahmin edilebilir bir sonuç olarak açıklanabilir. Ayrıca eleştirel düşünce becerisiyle ilgili olarak yapılan doktora tezlerinin kabul yıllarına bakıldığında tezlerin büyük çoğunluğunun (2005-2014) yılları arasında özellikle son on yıllık periyotta gerçekleştirildiği, ayrıca bu çalışma alanında gerçekleştirilen tezlerin en çok 2011 yılında enstitüler tarafından kabul edildiği, yine önemli bir bölümün de 2007 yılında enstitüler tarafından kabul edildiği belirlenmiştir. Baki ve diğerlerinin (2011) yılında fen bilimleri alanında yapılan lisansüstü tezleri incelediği çalışmasında elde ettiği sonuçlarla bu araştırmanın sonuçları bu açıdan benzerlik göstermektedir. Baki ve diğerleri (2011) yılında ulaştıkları bu sonucu 2005 yılında yürürlüğe giren öğretim programına bağlamışlardır. İlgi

çeken bir başka durum da tezlerin enstitüler tarafından kabul yıllarıyla ilgili olarak (2014) yılında eleştirel düşünce becerisiyle ilgili sadece iki tane doktora tezinin kabul edilmiş olmasıdır. Bunun nedeni olarak eleştirel düşünme becerisiyle ilgili araştırma konularının özellikle son yıllarda giderek daha az ilgi duyulan ve azalan bir eğilime sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Eleştirel düşünme becerisiyle ilgili olarak analiz edilen doktora tezlerinin araştırma konuları olarak büyük bir bölümünü eleştirel düşünme becerilerinin önemi ve bunların düşünme becerisi üzerine etkileri, eleştirel düşünme becerisinin çeşitli öğrenme ve öğretme uygulamaları üzerindeki etkileri gibi konularda yoğunlaştığı görülmektedir. Eleştirel düşünme becerisiyle ilgili olarak yapılan doktora tezlerinin yarısının karma yöntemle, yine önemli bir bölümünün deneysel desende yapıldığı, çok az bir kısmının da betimsel desende yapıldığı görülmektedir. Bu araştırma sonuçları Arslantaş ve Kurnaz'ın (2015) yılında içinde 'eleştirel düşünme' kavramı geçen tüm lisansüstü çalışmaları inceledikleri araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Arslantaş ve Kurnaz (2015) bu çalışmasında eleştirel düşünme ile ilgili yüksek lisans tezlerinin çoğunlukla; nicel tarama, doktora düzeyinde yapılan çalışmaların ise çoğunlukla deneysel ve karma yöntemlerle yapıldığını ve bu alanda nitel çalışmaların az olduğunu ve bu tarz çalışmalara ihtiyaç bulunduğunu tespit etmiştir. Bu noktada yaygın olarak kullanılan bu iki araştırma deseninin tercih edilmesinin (karma yöntem, deneysel desen) nedeni, diğer araştırma desenlerinin doktora tezlerinde tek başına yeterli olamayacağı düşüncesinden kaynaklanıyor olabilir. Nitel araştırmalar açısından bakıldığında eleştirel düşünmeyle ilgili doktora tezlerinin azlığı (% 7.2) dikkat çekicidir. Bu durumu benzer şekilde, Sarı (2011) yılında Türkiye'de kimya eğitimi dalında yapılmış lisansüstü çalışmaları incelediği araştırmasında %5.3 olarak tespit etmiştir. Aynı şekilde Saracaloğlu ve Dursun da (2010) Türkiye'de EPÖ alanında yapılmış lisansüstü tezlerde kullanılan yöntemlerden nitel yöntemin azlığına dikkat çekmişlerdir.

Eleştirel düşünme becerisi alanında yapılan doktora tezlerinde, verilerin toplanmasında ve çözümlenmesinde nicel araştırmalarda genelde deneysel veya yarı deneysel ön test ve son test tekniği, çeşitli testlerin (Akademik Başarı testleri, Carnell eleştirel düşünme testleri, eleştirel düşünme beceri testi, Torrence yaratıcı düşünme testi, demokratik tutum ölçeği yansıtıcı düşünme eğilim ölçeği dereceli puanlama anahtarı, Watson Glaser eleştirel düşünme beceri testi gibi) sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca nicel verilerin çözümlenmesinde SPSS paket programları kullanılarak (cronbachalfa katsayıları hesaplama tanımlayıcı istatistik, tek yönlü varyans analizi (Anova), tek yönlü kovaryans analizi (Ancova), bağımlı grupta *t*. testi, çok yönlü varyans analizi (Manova), aritmetik ortalama standart sapma, korelasyon gibi nicel verilerin çözümlendiği görülmektedir. Bu tezlere genel olarak bakıldığında veri toplama aracı olarak deneysel ve karma yöntemlerle yapılan çalışmalarda farklı isimler altında toplansalar da en fazla kullanılan veri toplama aracının 'testler' olduğunu söylemek

mümkündür. Bıkmaz ve diğerleri (2009) Türkiye’de eğitim programları alanında yapılmış 358 doktora tezini incelemişlerdir. Bu araştırma sonuçlarına göre de tezlerde kullanılan veri toplama aracının çeşitli isimlerle adlandırılan ‘testler’ olduğunu ifade ettikleri görülmektedir.

Ayrıca araştırma kapsamında incelenen doktora tezlerinde nitel veri toplama araçları olarak sıklıkla yarı yapılandırılmış görüşme formları, gözlem, yazılı belgeler, doküman incelemesi, etkinlik yapıları gibi veri toplama araçları kullanıldığı görüldükçe; bunların analizinde genel olarak içerik analizi yönteminin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum eleştirel düşünme becerisi konusunda analiz edilen doktora tezlerinde nicel ve nitel veri toplama araçlarının bir çoğunun kullanıldığını kanıtlamaktadır.

Tezlerde kullanılan örneklem çeşitliğine bakıldığında, en fazla araştırmanın öğretmen adayları, yine önemli bir kısmının ilköğretim, lise ve üniversite öğrencileri, yine çok az bir kısmının ise öğretmenler ile gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu bulgu Bıkmaz ve diğerlerinin (2009) araştırma sonuçlarıyla ve Arslantaş ve Kurnaz’ın (2015) yılında yaptıkları çalışmayla benzerlik göstermektedir. Bu sonuçlar örneklem olarak çeşitli branşlardaki öğretmenlerin, lisansüstü öğrencilerin, eğitim yöneticilerinin ve konu uzmanlarını içine daha çok çalışmaya ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu durum araştırmacıların örneklem grubu olarak kolay ulaşabilecekleri noktalardan veya örneklem grubundan araştırmanın evrenini seçmeye çalışmalarından kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca araştırmaya konu olan tezlerin en fazla Ankara ilinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Daha sonra sırasıyla doktora tezlerinin İzmir, İstanbul, Kocaeli ve Eskişehir, Aydın, Sivas, Çankırı, Bolu, Aksaray, Erzurum, Konya ve Yurt dışında yapıldığı görülmektedir. Türkiye genelinde eleştirel düşünme becerisiyle ilgili farklı illeri de kapsayan doktora tezlerine ihtiyaç olduğu açıktır. Bu araştırmanın sonucuyla paralellik gösteren bir araştırmada Bıkmaz ve diğerlerinin (2009) yılında EPÖ alanında yapılan doktora tezlerini inceledikleri bu tezlerin yapıldığı iller alt tema konu başlığından elde edilen sonuçlarla benzerlik göstermektedir.

Eleştirel düşünme becerisi alanında yapılan doktora tezlerinin büyük çoğunluğu devlet okullarında, az bir kısmının da özel ve vakıf okullarında gerçekleştirildiği görülmektedir. Ayrıca eleştirel düşünme alanında gerçekleştirilen doktora tezlerin büyük çoğunluğunun fen bilgisi dersinde (fizik ve kimya dahil) diğer önemli bir bölümünde Türkçe dersinde geri kalan tezlerinde farklı ders ve konu alanlarında yapıldığı göze çarpmaktadır. Bu durum eleştirel düşünme becerisi konusunun çalışma alanı olarak özellikle fen bilgisi ve Türkçe dersiyle ilgili alanlarda incelemeye ve araştırmaya daha çok olanak sağladığı düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte eleştirel düşünme becerisi alanında yapılan doktora tezlerinin evren ve örneklem olarak büyük bir bölümünün devlet okullarında yapılması özel okullarda gerçekleştirilen araştırmaların azlığı dikkat çekicidir.

Sonuç olarak 2007-2014 yılları arasındaki eleştirel düşünme becerisiyle ilgili doktora tezleri incelendiğinde genel olarak bu konu alanının kadın araştırmacılar tarafından doktora tez konusu olarak daha çok tercih edildiği, bu konu alanıyla ilgili doktora tezlerinin daha çok belli başlı büyük üniversitelerde yapıldığı, karma yöntem ve deneysel yöntemin bu çalışmalarda daha çok tercih edildiği, betimsel desende bu alanda yapılan çalışmaların az olduğu, verilerin çoğunlukla çeşitli isimlerle adlandırılan testler kullanılarak toplandığı, son yıllarda bu konu alanıyla ilgili yapılan doktora tez sayısında azalma olduğu, yine bu konu alanıyla ilgili farklı çalışma alanlarında ve konularında çalışmalara ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir.

ÖNERİLER

- Eleştirel düşünme becerisini geliştirici uygulamalı eğitimlerin verildiği ve daha kapsamlı olarak yapılacak araştırmalara ağırlık verilmelidir.
- Böyle bir çalışma bu alanda yayınlanmış makaleler ve bildirimler ele alınarak da yürütülebilir.
- Bu konu alanında çalışma yapmak isteyen araştırmacılara daha farklı bakış açılarıyla ve birçok değişkene göre lisansüstü tezlerini de doktora tezleriyle beraber incelemeleri önerilebilir.
- Konuyla ilgili yapılmış olan yüksek lisans tezlerinin de araştırma kapsamına dâhil edilmesi, ayrıca konuyla ilgili olarak herhangi bir sınırlandırma yapılmadan (dil, tezlerin yapılış tarihi, tezlerin yapıldığı enstitü) çalışma kapsamı daha geniş çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akar, C. (2007). *İlköğretim Öğrencilerinde Eleştirel Düşünme Becerileri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Arlantaş, S. ve Kurnaz, A. (2015) Konu Başlığında ‘Eleştirel Düşünme’ Kavramı Geçen, Yök Veri Tabanına Kayıtlı Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Farklı Değişkenlere Göre Sınıflandırılması. *Iscat 10 April 2015, 1st International Symposium on critical and Analytical Thinking*.
- Aslan, S. (2010). *Ortaöğretim 10. Sınıf Öğrencilerinin Üst Bilimsel Süreç ve Eleştirel Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesine Bilimsel Tartışma Odaklı Öğretim Yaklaşımının Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Gazi üniversitesi.
- Aydede Nur, M. (2009). *Aktif Öğrenme Uygulamalarının Öğrencilerin Kendi Kendine Öğrenme ve Eleştirel Düşünme Becerileri ile Özyeterlilik*

- İnançlarına ve Erişilerine Etkisi.* (Yayımlanmamış doktora tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Bağcı, Ş.(2012). *Sınıf Öğretmenliği Lisansüstü Tezlerinin Karakteristik Özellikleri: Tematik, Metodolojik, ve İstatistiksel Yönelimler.* (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi).Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Baki, A., Güven ,B, Karataş ,İ., Akkan, Y. ve Çakıroğlu, Ü. (2011) Trends in Turkish Mathematics Education Research: from 1998 to 2007. *H. U. Journal of Education*, 40,57-58.
- Balta Emine, E. (2011). *Waldman Modeli ile Yapılan Metin Öğretiminin 8. Sınıf Öğrencilerinin Okuduğu Anlama, Eleştirel Düşünme ve Yaratıcı Düşünme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Bıkmaz, F., Aksoy, E., Tatar, Ö. ve Altınyüzük,C. (2013).Eğitim Programları ve Öğretim Alanında Yapılan Doktora Tezlerine Ait İçerik Çözümlemesi(1974-2009). *Eğitim ve Bilim*, 38, 168.
- Büyüköztürk, Ş.ve Diğerleri. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (2011). *Eğitimde Program Geliştirme.* Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. ve Diğerleri. (2012). *Eğitimde Yeni Yönelimler.* Ankara: Pegem Akademi.
- Deniz, E. ve Kaptan, F. (2011), Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Becerisi Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 36(389), 23-31.
- Emir, S. (2012). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 17, 34-57.
- Eren Dilek, C.(2011). *Fen Eğitiminde Probleme Dayalı Öğrenmenin Eleştirel Düşünme Eğilimine Kavram Öğrenmeye ve Bilimsel Yaratıcı Düşünme Becerisine Etkisi.*(Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Ersoy, R.(2013). *Biyoloji Eğitiminde Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımının Ortaöğretim Öğrencilerinin Üst Bilimsel Farkındalıklarına ve Eleştirel Düşünme Eğilimlerine Etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara: Gazi üniversitesi.
- Ertaş, H. (2012). *Okul Dışı Etkinliklerde Desteklenen Eleştirel Düşünme Öğretiminin Eleştirel Düşünme Eğilimine ve Fizik Dersine Yönelik Tutuma Etkisi.* (Yayımlanmamış doktora tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Gezer Usta, S. (2014). *Yansıtıcı Sorgulamaya Dayalı Genel Biyoloji Laboratuvarı Etkinliklerinin Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Laboratuvar Kullanımı Öz Yeterlilikleri, Eleştirel Düşünme Eğitimleri ve Bilimsel Süreç Becerileri Üzerine Etkisi.*(Yayımlanmamış doktora tezi)İstanbul: Marmara Üniversitesi.

- Gök, B., ve Erdoğan, T. (2011). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Yaratıcı Düşünme Düzeyleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 44(2), 29-51.
- Gültepe, N. (2011). *Bilimsel Tartışma Odaklı Öğretimin Lise Öğrencilerinin Bilimsel Süreç ve Eleştirel Düşünme Becerilerinin Gelişimine Etkisi*(Yayınlanmamış doktora tezi)Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Gülveren, H. (2007). *Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerileri ve Bu Becerileri Etkileyen Eleştirel Düşünme Faktörleri*.(Yayınlanmamış doktora tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Kalelioğlu, F.(2011). *Çevrimiçi Tartışma Yapısını Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ile Gerçek ve Yansıyan Eleştirel Düşünme Performanslarına Etkisi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Kaya İbrahim, H.(2010). *Öğretmen Eğitiminde Yapılandırmacı Öğrenmeye Dayalı Uygulamaların Öğretmen Adaylarının Problem Çözme Eleştirel Düşünme ve Yaratıcı Düşünme Eğilimlerine Etkileri*.(Yayınlanmamış doktora tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Keskin, A.(2014). *Öğrenme Stratejileri Konulu Lisansüstü Tezlerinin İncelenmesi*(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.
- Kırmızı Susar,F.,Fenli,A.,Kasap,D.(2014). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Eleştirel Düşünme İle Okuma Alışkanlıklarına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki. *Uluslararası Türkçe edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*: Sayı: 3(1) 354-367.
- Koç, C. (2007).*Aktif Öğrenmenin Okuduğu Anlama, Eleştirel Düşünme ve Sınıf içi Etkileşim Üzerindeki Etkileri*.(Yayınlanmamış doktora tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Kurnaz, A. (2011).*Eleştirel Düşünme Öğretimi Etkinlikleri*. Konya: Eğitim Akademi Kitabevi. İkinci Baskı.
- Kurnaz A.(2007).*İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Beceri ve İçerik Temelli Eleştirel Düşünme Öğretiminin Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Becerileri, Erişi ve Tutumlarına Etkisi*.(Yayınlanmamış doktora tezi) Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Obay, M. (2009).*Problem Çözme Yoluyla Eleştirel Düşünme Becerilerinin Gelişim Sürecinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi)Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Özcan, G.(2007).*Problem Çözme Yöntemlerinin Eleştirel Düşünme ve Erişmeye Etkisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi) Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

- Özelçi Yılmaz, S. (2012).*Eleştirel Düşünme Tutumuna Etki Eden Faktörler: Sınıf Öğretmeni Adayları Üzerine bir Çalışma.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Özensay Utku, A. (2011). *Eleştirel Okumaya Göre Düzenlenmiş Sosyal Bilgiler Dersinin Eleştirel Düşünme Performanslarına Etkisi.*(Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Öztürk Çağlayan, Ç. (2013).*İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Bilimsel Süreç, Eleştirel Düşünme ve Yaratıcı Düşünme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Saçlı, F. (2013).*Yaratıcı Drama Eğitiminin Aday Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünme Becerileri ve Eğilimleri Üzerine Etkisi.* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi .
- Saracaloğlu, A. ve Dursun, F.(2010). Türkiye’de Eğitim Programları ve Öğretim Alanındaki Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi.1.*Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi Tam Metinler Kitabı*,(13-15 Mayıs 2010).
- Saracaloğlu, S., ve Yılmaz, S.(2011), Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Tutumları İle Denetim Odaklarının İncelenmesi,*Elementary Education Online* 10(2) 468,478.
- Sarı, Ş. N. (2011) *Türkiye’de Kimya Eğitimi Alanında 2000-2010 yılları Arasında yazılmış Yüksek Lisans Tezlerinin İçerik Analizi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Sönmez, V. (2011). *Öğretim İlke ve Yöntemleri.* Ankara: Anı yayınları.
- Şahin, A., Tunca, N. ve Ulubey, Ö. (2014). Okul Öncesi Öğretmenleri Arasındaki Eğitim İnançları ve Eleştirel Düşünme Eğitimleri, *Elementary Education Online*, 13 (4): 1473-1492.
- Şendağ, S.(2008). *Çevrimiçi Probleme Dayalı Öğreniminin Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Becerilerine ve Akademik Başarılarına Etkisi.*(Yayınlanmamış doktora tezi)Eskişehir : Anadolu Üniversitesi.
- Tican, C. (2013). *Yansıtıcı Düşünmeye Dayalı Öğretimin Etkinliklerinin Öğretmen Adaylarının Yansıtıcı Düşünme Becerilerine, Eleştirel Düşünme Becerilerine, Demokratik Tutumlarına ve Akademik Başarılarına Etkisi.*(Yayınlanmamış doktora tezi)Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Turan, H. (2010). *Sınıf Öğretmenlerinin Yapılandırmacı Özellikleri ile Yaratıcı Düşünme, Problem Çözme Becerileri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Arasındaki Açıklayıcı İlişkiler Örüntüsü.*(Yayınlanmamış doktora tezi) İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Umar Nilüfer, Ç. (2014). *Karma Öğrenme Yöntemleri ile Farklılaştırılmış Öğretim Ortamının Üstün Zekalı ve Yetenekli Öğrencilerin Akademik Başarıları Eleştirel Düşünme Becerilerine ve Yaratıcılıklarına Etkisi.*(Yayınlanmamış doktora tezi)İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

-
- Uysal, Ş.(2013).*Türkiye’de Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Alanındaki Doktora Tezlerinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Eskişehir:Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Ünal, Figen (2007). *Anadolu Üniversitesi Bilgi Yönetimi Ön Lisans Programının Eleştirel Düşünme Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yoldaş, C. (2009). *Çevre Bilimi Dersini Sınıf Öğretmeni Adaylarının Eleştirel Düşünme Becerileri Erişileri ve Tutumlarına Etkisi* (Yayınlanmamış doktora tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- YÖK (1996). *Lisansüstü Eğitim Yönetmeliği*. 01.07.1996 tarihli ve 22683 sayılı Resmi gazete, <http://www.uak.gon.tr/yönetmelikler/lusonav.pdf> adresinden indirilmiştir.